

priložnost, da baletnik končno prisluhne potrebam svojega lastnega telesa. Knjigo sklene izredno zanimiv prispevek Simona J. Williamsa, ki je nedavno s serijo člankov na področju sociologije telesa odprl obetavno novo temo: spanje. Glede na to, da kar tretjino življenja prespimo, je po svoje naravnost fascinantno, da do nedavnega spanje ni pritegnilo prav nobene sociološke pozornosti. Čeprav je spanje bolj ali manj zasebna stvar, pa postaja zaradi zahtev, ki jih pred posameznika postavlja moderna družba, vir različnih družbenih problemov. Moderna družba se spreminja v družbo neprespanih delovnih teles, podvrženih različnim oblikam stresa, ki v družbi tveganja zahtevajo drugačno politiko spanja.

Anton Kramberger

Miran Komac (ur.): Priseljenci: študije o priseljivanju in vključevanju v slovensko družbo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2007 553 strani (ISBN 978-961-6159-32-6), 24,99 evra

Pred seboj imam zajetno, več kot petsto strani dolgo knjigo, ki prinaša nadvse zanimivo, dragoceno in medsebojno povezano, zaokroženo vsebino. Ukvarja se z razlogi in razlagami, zakaj ozemlje, na katerem je danes država Republika Slovenija, ni in tudi nikoli ni bilo etnično homogeno. Urednik Miran Komac v spremni besedi upravičeno trdi, da se je tu, na tem ozemlju, število etničnih manjšin »spreminjalo skozi zgodovino, skladno s spreminjanjem političnih meja in suverenosti nad tem ozemljem« (str. 1) in da je tudi zadnje spreminjanje državnih meja, na začetku 90. let 20. stoletja, pustilo za seboj kar pestro zbirko neslovenskih etničnih skupin. Poleg starih, zgodovinskih narodnih manjšin (italijanska, madžarska, romska), ki jih slovenska ustava (nepojasnjeno) imenuje avtohtone, so tudi nove narodne skupnosti, v katerih se nahajajo pretežno pripadniki narodov nekdanje skupne jugoslovanske države, v najnovejšem času pa še pripadniki drugih skupin, na primer »oživljene« nemško govoreče skupnosti.

Knjiga, tematska monografija več avtorjev, pa ni namenjena le urejenemu faktografskemu opisovanju in strnjenemu komentiranju naslovnih pojavov (selitve, manjšine), čeprav je to ena njenih glavnih vrlin, ker je bilo tovrstno gradivo doslej kar preveč razmetano po raznih založbah, arhivih in knjižnicah, kljub očitnim težavam v izgrajevanju slovenske (etnične) integracijske politike. Vsebuje tudi izrazitejšo ambicijo, namreč da znanstveno, na abstraktnější ravni določenih disciplin, zlasti demografije, prava, etničnih študij in mednarodnih odnosov, pojasnjuje manj vidno družbeno logiko selitev, ki vsebuje največkrat model konfliktnih soočanj večinskega in manjšinskega prebivalstva. Na splošnejši, mednarodni ravni je ta ambicija oziroma logika nekoliko močnejša, pri razlaganju nihajoče logike še vedno parohialnega političnega delovanja slovenske države pa znatno manjša.

Urednik nam že uvodoma zgoščeno napove glavno nedovršenost »slovenskega režima varstva manjšin«, ki je skrita v njegovi trirazsežnosti: najbolj celovita je pravna (ustavna) zaščita dveh »zgodovinskih« narodnih manjšin (italijanske in madžarske), že dokaj razredčene so varstvene določbe, namenjeni tretji »avtohtoni«, romski skupnosti, najmanj urejeno pa je varstvo »novih narodnih skupnosti«, ki se lahko oprejo le na dva ohlapna člena ustave (61. člen – pravica do izražanja narodne pripadnosti, in 62. člen – pravica do uporabe svojega jezika in pisave). Ta nedorečenost omejuje dejansko uveljavljanje pravic in pušča odprta vrata za razraščanje ksenofobije ter socialnega izključevanja drugih in drugačnih.

Členitev same knjige se po mnenju avtorjev raziskovalcev ni mogla zgledovati po kakšnem splošnem modelu za učinkovito urejanje etnične integracije manjšin in »drugih«, saj tega enostavno ni. Nasprotno, večina držav tega sveta ima občasno sama velike tovrstne težave (str. 3).

Zato so avtorji glavnino svojih empiričnih prikazov uredili s pomočjo »posebnih« manjšinskih pravice, s katerimi države »kompenzirajo« šibkosti pri varovanju manjšin. Teh pravic je približno devet: tri se tesneje dotikajo ohranjanja lastne identitete (raba jezika, izobraževanje, kultura), šest pa enakopravnjšega vstopa manjšin v sfero javnosti in s tem možnosti za politično artikulacijo svojih zahtev (združevanje, informiranje, zaposlovanje v javnih službah, politična participacija, avtonomija in soodločanje).

Knjiga ima štiri dele/sklope (480 strani, na njih je petnajst avtorskih poglavij) in še daljši, bolj podatkovni del s prilogami. V prvih dveh sklopih lahko sledimo najprej splošnim definicijam o načelnem (normativnem in političnem) pojmovanju manjšin in praktičnim problemom pri uresničevanju pravic etničnih skupnosti v mednarodni skupnosti (Petra Rotar), nato primerjavi varstva »novih« narodnih skupnosti v stari »jugoslovanski« in novi osamosvojeni Sloveniji, pa tudi opisom odpora večinskega prebivalstva, da se podeli tudi manj »avtohtonim« manjšinam (npr. srbskim ali hrvaškim, glej str. 55–60) ustrezne pravice v vseh segmentih javnega življenja (Miran Komac). Ta uvodni pojasnjevalni del se zaključuje z izvirnim statistično-historičnim zarisom novejših selitvenih dogajanj v Sloveniji po 2. sv. vojni, ki vključuje tudi periodizacijo procesov, ki so naplavili »nove« narodne skupnosti v dobi socializma in kasneje, po osamosvojitvi, s premiki raznih tujcev (brez državljanstva), beguncev, azilantov idr. (Danilo Dolenc).

Tretji del/sklop monografije je najboljšejejši. Vsebuje enajst empirično izdatno podprtih raziskovalnih študij o (ne)uresničevanju manjšinskih pravic »novih« etničnih manjšin v Sloveniji; prispevki so plod intenzivnega raziskovanja sodelavcev Inštituta za narodnostna vprašanja zadnjih let.

Normativno in politično uokvirjanje manjšinskega dogajanja vzpostavljajo trije prispevki. Glavna metoda tu je pravna dedukcija, ki vključuje študije tipičnih pravnih primerov in reševanja načelnih vprašanj v načelnem in političnem dialogu mednarodnih organizacij. Prvi prispevek podaja pravne elemente ter tudi zasilni model (načela, cilji, pravni okvir) globalne in slovenske imigrantske oziroma integracijske politike (Romana Bešter). Drugi uvaja raznorodne koncepte državljanstva, ki jih povezuje z načeloma suverenosti in nasledstva držav, ter z njihovo pomočjo razčlenjuje »nove« pravne opredelitve državljanstva v Sloveniji okrog leta 1991, vključno s kasnejšimi korekcijami, kar je bilo najprej podlaga za dokaj enostaven sprejem okrog 200 tisoč oseb v slovensko državljanstvo, zaradi nedorečenosti pa nekaj kasneje tudi vir za nastanek problema »izbrisanih« (glej zlasti str. 148–150, Felicita Medved). Sledi variacija iste teme, a na drugačen način: za izhodišče je dana primerjava koncepta dvojnega državljanstva v svetu in Sloveniji; ta koncept, dolgo razumljen kot odklon, je bil okrog menjave režimov začasno deležen tolerantnejšega sprejetja, kmalu nato pa vnovične odklonitve, kar se da razbrati tudi iz poteka postopka »izbrisa« iz državljanstva v Sloveniji, ki se je, podobno kot drugod v postsocialističnih državah, uklonil nesrečnemu homogenizacijskemu načelu »ius sanguinis« (glej zlasti str. 168–175, Barbara Kežzar).

Diskriminacijske prvine razgrinjajo trije naslednji prispevki. Prevladujoča metoda tu je agregatna statistična (tabelarna) raznovrstnih statističnih podatkov (Slovenci in drugi nekaj počno ali mislijo – ali so razlike značilne?), s komentarji. Prvi prispevek teoretsko obravnava stopnjo splošne nestrpnosti z vidika družbene/etnične distance, proučuje pa tudi, ali slovenska zakonodaja vsebuje učinkovite mehanizme za njeno odpravljanje (Mojca Medvešek). Drugi prinaša empirični vpogled v temeljne pristranosti socialno-ekonomske umeščenosti priseljencev v slovensko družbo, npr. glede izobrazbe, poklica, bivanja, plačila, napredovanja itn. (Romana Bešter). Tretji prispevek se posveča analizi trde (fizično izključevanje) in mehke (vrednotno zavračanje) etnične diskriminacije Neslovencev v slovenski javni upravi, vojski in policiji (Sara Brezigar).

Ostalih pet prispevkov se pozorneje dotika težav Neslovencev z ohranjanjem njihove kulture in identitete v večinskem okolju. Obilneje se tu upošteva tudi etnografsko gradivo. Prvi prispevek zarisuje trdovratnost deleža odklonilne (javnomnenjske) percepcije »priseljencev« s strani »Slovencev«, pa možnosti za avtonomno kulturno izražanje (društva, raba jezika, veroizpoved),

tudi z vidika postopne asimilacije, tj. medgeneracijskih razlik med priseljenci (Mojca Medvešek). Naslednji govori še bolj osredotočeno predvsem o jeziku in jezikovnih barierah manjšin, v zasebni in javni sferi (Petra Roter). Poseben prispevek je namenjen analizi medijev v povezavi z manjšinsko problematiko (Miran Komac). O možnostih političnega udejstvovanja pripadnikov manjšin v raznih arenah piše Felicita Medved, o nostalgiji in pogostosti ter naravi stikov priseljencev (omrežja komunikacij) z izvornim in novim okoljem pa Tatjana Pezdir. V posebnem, četrtem sklopu knjige je en sam, a nadvse pomemben prispevek, ki govori o relativnem položaju Slovenije v sodobnem migracijskem kontekstu po 2. svetovni vojni, po osamosvojitvi in še posebej po priključitvi države v Evropsko unijo; deloma se napovedujejo prihodnji tokovi (Janez Pirc).

Zadnji del knjige ima dva različna podsklopa. Najprej je tu poročilo o zanimivi vzorčni raziskavi med nedavnimi prosilci za slovensko državljanstvo, ki je imela za okvir posebno bazo Ministrstva za notranje zadeve, z informacijami o vseh osebah, ki so leta 1991 morale vložiti prošnje za državljanstvo (Mojca Medvešek, Mitja Hafner Fink). Temu sledi niz skrbno urejenih empiričnih tabel iz uradnih statističnih virov, ki pod naslovom »Etnična podoba Slovenije« ime nitno opisuje naslovni pojav vse od leta 1953 dalje. Obojega gradiva se bo razveselil prav vsak, ki ga področje manjšin pri nas zanima, a doslej ni imel prave možnosti, da na enem samem mestu poteši svojo temeljno raziskovalno radovednost (glede obsega in variacij proučevanega pojava »nedominantnih etničnih skupin« v Sloveniji).

Moj namen ni izpostavljati vrline in morebitne nedorečenosti posameznih prispevkov. Dejal bi le, da je moj osnovni vtis, da v njih prevladuje sistematični uredniški koncept: začetnemu teoretskemu naslonu (prevladujejo zlasti discipline pravo, mednarodni odnosi, etnične študije, manj demografija in ekonomika) običajno sledijo strokovno korektni opisi gradiv, metod, analiz in dokaj hladne, racionalne interpretacije (od tega pristopa morda nekoliko odstopa izvorna študija migracijskih tokov in njihovih potencialnih učinkov Danila Dolenca, ki deloma zavzeteje polemizira z doslej uveljavljenimi interpretacijami glede učinkov posameznih migracijskih obdobj in družbeno dinamiko). Zahtevnejši bralec morda lahko nekoliko pogreša bolj kritično, kompleksnejše komentiranje številnih objavljenih rezultatov »javnega mnenja«, saj so slednji velikokrat bolj produkt same »industrije anketiranja«, zasidrane v interesnih področjih lokalne slovenske oblasti, kakor pa na videz objektivnih postopkov (znanstvenega) merjenja ali celo stvarnosti same. A naj to ostaja prvenstvena naloga drugih, omenjenim sorodnih ved, kar pa lahko dosledneje izpelje le manjša, tudi teoretsko bolj homogena skupina avtorjev.

Poudaril bi, da je scela vzeto prispevek te knjige na domačem akademskem prizorišču lahko velik, ker so bile dosedanje vrzeli na tem področju (pre)velike. Zbrani, povezani in kakovostno povzeti so izsledki številnih teoretskih študij, pa tudi dokaj razmetanih empiričnih raziskav, tako Inštituta za narodnostna vprašanja, projekta Slovensko javno mnenje (FDV), uradnih statističnih proučevanj in objav, kakor tudi prikazi iz uradnih evidenc (registrov). Na obravnavanem področju smo tako končno dobili dovolj zaokroženo, tehtno knjigo, kakršna je – v času nakopičenih problemov z lastno ksenofobijo in pospešenega snovanja »ustreznih« integracijskih politik v Sloveniji – doslej hudo manjkala. Omogoča nam, da se lahko dokaj hitro poenotimo vsaj glede racionalnih vidikov proučevanega pojava. Dalje, avtorji se v svoji načelni drži stanovitno zavzemajo za čim višja humana merila pri nadaljnji integraciji pripadnikov nedominantnih manjšin in skupin v večinsko družbo, zavedajoč se, da je to tudi stalna težnja pripadnikov slovenske skupnosti v drugih državah in da bi bilo upoštevanje dvojnih meril na tem področju (ena za »naše«, druga za »tujce«) hud načelni in praktični zdrs. Večkrat poudarjajo tudi, da je uporaba majavih načel »zgodovinske idr. avtohtonosti« lahko izredno nevarna, še zlasti če se prične uporabljati namesto upoštevanja praktičnega (kulturnega) stapljanja ljudi (str. 60). Kolektivna načela se rada izrabljajo! Ravno ta osnovna, v bistvu humana drža avtorjev (da gre pri obravnavanem pojavu in problemu zlasti za človekove in ne toliko za kolektivne, državne pravice) je, poleg bogate dokumentiranosti in težnje po mednarodnem primerjanju ter znanstvenem posploševanju, tisto glavno akademsko,

intelektualno in obenem človeško vezivo, ki to monografijo, kljub raznorodnosti, uspešno drži skupaj.

Nina Vobič Arlič

**Boris Vežjak: Sproščena ideologija Slovencev. O političnih implikacijah filozofema »sproščenost«. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2007
108 strani (ISBN 978-961-6455-42-8), 12 evrov**

Knjiga Borisa Vežjaka *Sproščena ideologija Slovencev* predstavlja analizo uporabe in pomena pojma *sproščenost*, ki se je, kot ugotavlja avtor, v slovenskem političnem, pa tudi medijskem diskurzu uveljavil zlasti v predvolilni kampanji leta 2004 in po državnozborskih volitvah tega leta, torej v obdobju vlade Janeza Janše. Avtor precej sporadično, torej brez natančneje razdelane metodološke razlage, kamor sodi tudi določitev časovnega okvira raziskave, analizira različne medijske tekste. Prevladujejo časopisni članki, objavljeni, kot bralec lahko zgolj sklepa iz zapisa ob koncu Zahvale, do septembra 2006.

Avtor že v uvodu predstavi *tri interpretativna branja* tega političnega fenomena. Prvo branje *sproščanje* obravnava *kot ideološki in tudi volilni slogan*, s pomočjo katerega si je politična desnica utrla pot do oblasti. *Sproščanje*, ugotavlja avtor, je mogoče brati tudi kot *relativno nerefektiran koncept političnega poziva in kulturnega buditeljstva*. Izvorno pa je po Vežjaku sproščanje *filozofski koncept*, ki temelji na Heideggerjevem pojmovanju *Gelassenheit*, ki pa ga »intelektualna desnica okoli Nove revije /.../ arbitrarno nadgrajuje za trenutne politične potrebe mobilizacije ljudi«. Avtor ugotavlja, da so omenjene tri funkcije med seboj povezane v *poseben tip ideologije*, ki temelji na vsebinski izmuzljivosti koncepta *sproščenosti*.

Izvirna Heideggerjeva *Gelassenheit*, ugotavlja Vežjak, je namreč zapleten filozofski koncept, obtežen s številnimi konteksti. Slovenski filozofi so *Gelassenheit* prevajali na različne načine (npr. po Tinetu Hribarju »opuščenost«), čeprav se je zaradi pogostosti uporabe uveljavil prevod »sproščenost«. Ta pojem je prevzel, po svoje artikuliral in za slovenske potrebe prikrojil del kroga razumnikov, ki so konec 80. let prejšnjega stoletja sodelovali pri ustvarjanju Nove revije, leta 1999 pa ustvarili zbornik *Sproščena Slovenija*. Ta zbornik, je prepričan avtor, je retroaktivno postal manifest Janševega dviga na oblast, ki je pravzaprav »filozofsko inspirirano in podprto delo novorevijašev«. Avtor ugotavlja, da so se namreč prav ti novorevijaški razumniki pred parlamentarnimi volitvami 2004 skozi Zbor za republiko odločili podpreti desno politično opcijo. Ponudili so ji zapleten filozofski program, ne da bi razložili, kakšne korenine ima. Vežjak je zato prepričan, da je koncept *sproščenosti* dobil svoje imitatorje v politiki in se z umikom od svojih korenin bistveno spremenil.

Sproščenost se je kot *ideologem in slogan*, poudarja avtor, artikuliral zlasti v okviru Zbora za republiko z idejnim vodjem dr. Petrom Jambrekom, ki je tako hkrati postal tudi »najpomembnejši nosilec in inseminator diskurza o sproščanju«, po pogostosti uporabe pojma mu sledi, ugotavlja Vežjak, Dimitrij Rupel. Za obdobje pred parlamentarnimi volitvami 3. oktobra 2004 se že pokaže vsebinska izmuzljivost pojma *sproščenosti*. Avtor naniza različne vsebinske poudarke: *sproščanje* kot imaginarno osvobajanje ideoloških spon in odpiranje Evropi, tržno gospodarstvo, način odprtosti družbe, poseben vidik komunikacije med strankami ali ljudmi, politično strankarsko »klimo«, odprtost razprave, spravni odnos do preteklosti, pravna in socialna država, enakost pred zakonom.

Pojem postane pomensko še bolj heterogen po volitvah, na katerih je zmagala Janševa SDS, ko se hkrati spremeni v *politični program*. Vežjak poudarja, da je na tem mestu *sproščenost* iz